

УДК 371.134:793.31(07)

Сергій Куценко

ВПЛИВ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТА-ХОРЕОГРАФА ЗАСОБАМИ НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ

У даній статті естетичне виховання студента-хореографа розглядається як цілеспрямований процес формування творчо активної особистості, здатної сприймати, відчувати, оцінювати прекрасне в процесі оволодіння знаннями та вміннями на заняттях теорії і методики народно-сценічного танцю. А також розкривається вплив естетичного виховання на формування творчого потенціалу студента засобами народно-сценічного танцю в умовах навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі.

Ключові слова: народно-сценічний танець, естетичне виховання, творчість, творчий потенціал, майбутній учитель хореографії.

Одним із пріоритетних напрямків навчання і виховання сучасної студентської молоді, її становлення як конкурентно спроможного педагога-професіонала на ринку праці в складній педагогічній системі, є застосування творчого підходу до формування якісно нового типу майбутнього педагога-хореографа.

Забезпечуючи творчий розвиток особистості засобами мистецького навчання, а саме оволодінням теорією і методикою народно-сценічного танцю майбутніми вчителями хореографії, невід'ємним є завдання естетичного виховання студентської молоді, як формотворчої ланки активізації творчого потенціалу особистості.

Естетичне виховання – це складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини [1, с. 119].

У ґрунтовних наукових дослідженнях І. Беґа, В. Бутенко, Л. Божович, Л. Виготського, С. Гончаренка, О. Дем'янчука, І. Зязюна, Л. Левчук, О. Леонтєва, Б. Ліхачова, Л. Масол, С. Мельничука, Н. Миропольської, Г. Падалки, О. Ростовського, С. Рубінштейна, О. Рудницької, О. Савченко, В. Сухомлинського, О. Щолокової та ін., естетичне виховання через мистецтво розглядається як засіб впливу на гармонійний, всебічний розвиток особистості.

На нашу думку, малодослідженим є аспект впливу естетичного виховання майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного

танцю на формування його творчого потенціалу.

Мета статті – розкрити шляхи реалізації естетичної вихованості студента в процесі занять народно-сценічним танцем та її вплив на формування творчого потенціалу майбутнього вчителя танцю.

Поняття «естетичне виховання» у педагогічній літературі розкладається як невід’ємна складова трудового, морального, фізичного виховання.

Л. Баб’юк, З. Белоусова, Ю. Городецький, Р. Донченко, Г. Жукова, І. Зязюн, А. Коган, З. Козачук, І. Козачук, А. Комарова, В. Корнієнко, Б. Кубланов, С. Кудрявцева, В. Лапенко, Т. Левашова, В. Лутаєнко, В. Передерій, О. Семашко, С. Соколова, Л. Ситенко, С. Таткова, Б. Шляхов, вважають, що специфіка естетичного виховання полягає в тому, що воно існує в інших формах виховання. Вчені наголошують на тому, що естетичне виховання включає в себе художнє, трудове, моральне виховання [2, с. 18–19].

За трактуванням І. Зязюна, естетичне виховання досягає мети, коли спирається на певний рівень розвитку всіх сторін особи. Найзагальнішою, творчою, вважає естетичну потребу, яка синтезує у собі всі сутнісні сили людини, у тому числі й моральні. Отже, естетичне виховання, наголошує професор І. Зязюн, як засіб морального, трудового розвитку, виконує різні функції. Основною з них визначає ознайомлення естетичними цінностями, осягненням естетичної міри предметів, явищ дійсності, процесів, – що сприяє формуванню цілісного погляду на світ [3, с. 40–41].

Естетичне виховання, стверджує В. Сухомлинський, надає певної спрямованості пізнавальній і творчій діяльності учня, розвитку і задоволенню його духовних запитів у процесі багатогранної діяльності, охоплює всі сфери духовного життя особистості, що формується [4, с. 373].

Основним завданням естетичного виховання, на думку педагога, є завдання навчити бачити в красі навколишнього світу, в красі людських стосунків духовне благородство, доброту, сердечність і на цій основі утверджувати прекрасне в самій собі [5, с. 177].

Естетична вихованість майбутнього вчителя хореографії – це здатність особистості студента до активного естетичного сприйняття, творчої уяви, емоційного переживання, творчого мислення; здатність до відчуття та розуміння краси навколишнього світу, зокрема мистецтва, примножена в процесі навчання, виховання, формування духовних потреб засобами художньо-творчої діяльності.

Розділяючи погляди Г. Падалки, ми вважаємо, що естетична спрямованість навчального процесу, принцип, що задає орієнтири розвитку учнів на будь-якій його стадії, від початкової школи до вищої освіти [6, с. 153]. Метою естетичної спрямованості навчання Г. Падалка вбачає формування в учнів естетичного ставлення до життя, здатності до адекватної оцінки прекрасного у творах мистецтва [6, с. 154].

Однозначною є думка І. Зязюна, Б. Ліхачова, В. Сухомлинського та

інших педагогів, що найбільш показовою сферою вияву естетичного виховання є мистецтво [3, с. 127; 7, с. 446; 8, с. 12].

Мистецтво, зауважує Б. Ліхачов, є форма суспільної свідомості, відображення реальної діяльності за допомогою художньо-образних узагальнень, що викликають в людині ідейно-емоційне, естетичне ставлення до явищ світу. Твори мистецтва носять конкретно-історичний характер і містять в собі як неминущі духовно естетичні цінності, так і ідеї, що віддають данину часу. Художнє виховання здійснюється в процесі спілкування з художніми творами мистецтва і в ході самодіяльної художньої творчості, яка приводить до формування естетичного ідеалу, розвитку художнього смаку, прагнення діяти «поза законами краси». Мистецтво володіє своєю функцією художнього пізнання світу, формування естетичного ставлення до життя, творчого начала і загального розвитку в людині [8, с. 12].

Засоби і форми естетичного виховання дуже різноманітні, але ми, розділяючи погляди видатних творців педагогічної системи виховання, зокрема Софії Русової [9, с. 84], вважаємо, що потужним засобом естетичного виховання є національне мистецтво, а саме мистецтво народно-сценічного танцю, яке є найбільш концентрованим вираженням естетичного бачення студента-хореографа, і тому грає надзвичайно важливу роль в його естетичному вихованні.

Дієвість естетичного виховання прямо залежить від дотримання принципу художньо-творчої діяльності та самодіяльності. Народний танець, є змістом духовного життя, засобом художнього розвитку, індивідуальної та колективної творчості, самовираження. Це досягається, коли художня самодіяльність є не репродуктивною, а тісно пов'язана з активною художньою творчістю на народній основі.

Естетичне виховання засобами народного танцю – цілеспрямований процес формування творчо активної особистості, здатної сприймати, відчувати, оцінювати прекрасне в процесі оволодіння знаннями та вміннями на заняттях теорії і методики народно-сценічного танцю.

Мистецтво народної танцювальної культури – один із універсальних і оптимальних засобів осягнення народних традицій, звичаїв, побуту, культури та історії загалом, через взаємодію з естетичними явищами в духовному житті, повсякденною працею, спілкуванням з мистецтвом і природою.

Вивчаючи духовну, моральну індивідуальність різних народів світу майбутні учителі хореографії відчують їхній дух, переживають сумні і щасливі моменти в їхньому житті, слухають різну народну музику, шанують їхні звичаї. Народні танці, акумулюючи такі моральні категорії, як відповідальність, обов'язок, честь, совість, терпимість, любов, повагу, співпереживання, виступають найважливішим засобом естетичного виховання студента-хореографа.

Танець – один з найдавніших і масових видів мистецтва. У ньому знаходять відображення соціальні та естетичні ідеали народу, його історія, трудова діяльність протягом століть, життєвий уклад, звичаї, характер. Народ створює в танці ідеальний образ, до якого він прагне і який затверджує в емоційній художній формі.

Художньо відображаючи дійсність, танець передає світорозуміння народу, його сучасне уявлення про прекрасне – це одна з головних художніх особливостей народного танцю. У ньому відображається сучасне розуміння дійсності засобами здавна сформованої танцювальної мови, доступної, зрозумілої народу, улюбленої ним. Зміст і виразні засоби народного танцю весь час розвиваються відповідно до змін, які відбуваються в житті [10, с. 5].

Невичерпні виховні можливості в процесі вивчення народно-сценічного танцю має танцювально-музичний фольклор, його багата жанрова різноманітність: хороводи, побутові та сюжетні танці як невід’ємна частина виховання, що формує естетичні смаки, естетичне сприйняття та почуття особистості студента. Вивчаючи танцювальну культуру народів світу, пов’язану із господарським устроєм, трудовою діяльністю, побутом, майбутні учителі хореографії навчаються любити природу, шанувати працю та національні традиції, тим самим виховуючи в собі такі моральні якості як совість, правдивість, гідність, справедливість, чесність тощо.

Дуже складним явищем, в якому розкривається ідейний, емоційний розумовий, естетичний, психологічний, творчий смисл людського життя, виховання й самовиховання, на думку В. Сухомлинського є праця [5, с. 479].

Праця, за поглядами Б. Ліхачова, є свідомо, доцільна, творча, фізична або інтелектуальна діяльність людини, спрямована на задоволення його матеріальних і духовних потреб, яка розвиває її фізичні і духовні сутнісні сили [8, с. 248]. Важливим є твердження педагога в тому, що трудове виховання складає психологічний фундамент творчої активності та продуктивності у навчальній діяльності, спорті, у художній самодіяльності [8, с. 259].

Праця, за поглядами К. Ушинського, – вільна діяльність людини, на яку вона наважується з безумовної необхідності її для досягнення тієї чи іншої істинно людської мети в житті [11, с. 107].

Кожна праця, зазначає А. Макаренко, має бути творчою працею. Навчити творчої праці – особлива задача педагога. Творча праця можлива лише тоді, коли людина ставиться до неї з любов’ю, коли вона свідомо бачить в ній радість, розуміє її користь і необхідність, коли праця робиться для нього основною формою прояву особистості і таланту [12, с. 400].

Майбутній педагог-хореограф вивчаючи народно-сценічний танець, прокладає надзвичайно складний шлях до досягнення поставленої перед

собою цілі, докладаючи для цього великих зусиль, а також фізичного та психологічного навантаження на виснажливих заняттях та репетиціях, в процесі яких, осмислюючи той чи інший елемент, активізується розумова діяльність, формується тактичне мислення, виробляється здатність приймати рішення в екстремальних ситуаціях.

Такі заняття привчають майбутніх педагогів до витримки, наполегливості, вміння довести справу до кінця, допомагають проявити витривалість, спритність, вправність, а також формують волю, витримку, справедливість, чесність, колективізм.

Ми вважаємо, що в такій діяльності досягається гармонія фізичного і духовного, розвивається здатність естетичного сприйняття краси людського розуму і тіла, що проявляються в танцювальному русі на заняттях народно-сценічного танцю.

Основними перевагами танцю як засобу фізичного виховання є те, що він має у своєму розпорядженні різноманітні фізичні вправи та методи, за допомогою яких можна розвивати руховий апарат танцюриста, забезпечуючи його необхідними руховими навичками, наприклад, формувати правильну поставу [13, с. 233].

Годинами, напрацьовуючи та відшліфовуючи майстерність та віртуозність того чи іншого елемента, студент-хореограф загартовує своє тіло і душу в діяльності, що має назву – праця, виховання свідомого ставлення до якої, відбувається через формування звички та навиків активної трудової діяльності.

Трудова діяльність, як важливий компонент естетичного виховання, окремі його етапи, взаємини людей в праці, їх ставлення до праці, знаходять відображення в тематиці трудових танців. У народній хореографії є також досить поширеним група танців, у змісті яких відображаються події та явища народного життя. Як правило, ці танці мають розгорнутий сюжет. Яскравим прикладом їх можуть служити багато танців, що виконуються на сільських святах (свята першої борозни, врожаю та інші).

В. Сухомлинський благодатним джерелом виховання людини, вважав природу [7, с. 125]. Красота природи, зазначає педагог, як засіб емоційного, естетичного та морального виховання звучить тільки в загальній гармонії всіх засобів духовного впливу на особистість. Перш за все вона являється школою культури естетичного сприйняття [7, с. 442].

Студент-хореограф опановуючи теорію і методику народно-сценічного танцю, неодноразово стикається вираженням, відтворенням природно-кліматичних умов життя, різних явищ природи. Майбутньому учителю танцю, дуже часто випадає нагода спостерігати за навколишньою природою, а також вдаватися до її образів, засобами пластики для створення художнього образу чи хореографічної характеристики образу людини.

Народній хореографії притаманний такий цікавий художній прийом: спостерігаючи і освоюючи природу, людина, як уже зазначалося, переносить пластику її образів у свою творчість.

Ліричні весняні хороводи на лоні природи передають зовсім інший настрій, викликаний її пробудженням, яка охоплює учасників хороводу в березовому гаю.

В метелицях, танцях зимового періоду дуже поширених в Україні, Білорусії, Росії, Прибалтиці, хореографічними та музичними засобами змальовується відповідне до назви явище природи. Воно передається динамікою танцю, швидкою зміною фігур і різноманітними кружляннями, що створює враження заметілі, завірюхи.

Отже, в процесі вивчення народного танцю, спілкування з природою та її явищами не припиняється навіть в танцювальному залі.

Життєвий уклад народу, його звичаї, мораль, етика, які знаходять відображення в танці, передаються показом умовного ігрового характеру взаємовідносин. Ці танці виражають сформовані в народі уявлення та поняття про суспільні відносини між людьми, в них часто застосовуються образно, часом символічні жести, пози, використовуються предмети, які допомагають виразити відносини між учасниками.

Характерним джерелом змісту народних танців служить також сфера домашнього господарства. Людина в своєму повсякденному житті постійно має справу з якимись предметами побуту, інструментом, часто зображуючи їх у своїй творчості для відтворення атмосфери навколишнього життя.

Найбільшу групу складають народні танці, в яких розкриваються стосунки між людьми. Їх змістом бувають вираз братерської солідарності народів, готовності захищати свою Батьківщину; відносини в праці, в побуті, в суспільному житті, взаємини між закоханими, між представниками старшого покоління і молодими і так далі. Ці відносини виражаються по-різному: в одних танцях проявляються умовно, в інших – з елементами драматургії.

На нашу думку, наслідування таких відносин в процесі вивчення народно-сценічного танцю є ще однією сходинкою до збагачення та формування естетичного досвіду особистості.

Важливою ціллю всієї системи виховання В. Сухомлинський вбачав в тому, щоб навчити людину жити в світі прекрасного, щоб вона не могла жити без краси, щоб краса світу творила красу в ній самій [7, с. 61]. Одним із важливих засобів такого виховання, джерелом благородства серця і чистоти душі вважав музику. Завдяки музиці, наголошував педагог, в людини пробуджується уявлення про піднесене, величне, прекрасне не тільки в оточуючому світі, але і в самому собі [7, с. 60].

Важливо відзначити, що народне хореографічне мистецтво на всіх етапах свого становлення та розвитку зберігає нерозривний зв'язок з

музикою, а багатовікова історія музично-танцювальної єдності демонструє постійне оновлення і збагачення синтетичних жанрів.

Музика є невід'ємною складовою народного танцювального мистецтва. Адже вона являється джерелом, яке живить натхнення хореографа, визначає атмосферу, настрої та характер художнього образу, що створюється. Музика і танець нерозривно пов'язані один з одним, адже в музиці закладені зміст і характер хореографічного твору.

Вивчаючи музично-хореографічний фольклор на заняттях народно-сценічного танцю студенти-хореографи черпають естетичні ідеали з нескінченної скарбниці мистецтва, створеної народом на протязі багатьох років.

Без знання музики, зазначає Є. Зайцев, без розуміння її образного, емоційного змісту, без національного колориту та без урахування тісного зв'язку музики і танцю не можна досягнути повної осмисленості, справжньої виразності народного сценічного танцю. Тому розвиток музичної культури та загальної музичності студентів кафедри хореографії є одним з основних завдань виховання молодих фахівців [14, с. 30].

Роль музики в художньому вихованні людини неоціненна. Вона полягає, насамперед, у глибоко гуманітарній спрямованості музичного мистецтва: звертаючись до кожної людини, до її духовного світу, музика здатна об'єднувати всіх людей, нести їм спілкування і виховувати високі ідеали. Емоційні та інтонаційні властивості музики надають їй силу безпосереднього впливу і переконання, дозволяє долати історичні, національні, культурні кордони, мовні бар'єри [15, с. 11].

Отже, характер і змістовність народно-сценічного танцю обумовлені його призначенням у житті, тим, що він виражається і стверджується в емоційно-образній формі, сприяючи всебічному, гармонійному, зокрема естетичному вихованню майбутнього учителя хореографії.

На наш погляд, хореографічна діяльність студентів, яка здійснюється на тлі естетичного виховання в процесі занять народно-сценічним танцем, має значні можливості в збагаченні та формуванні творчого потенціалу особистості.

В подальшому дослідження потребує розкриття сутності необхідних для творчого становлення майбутнього педагога-хореографа моральних, вольових, світоглядних та духовних якостей особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
2. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах / авт. кол.: І. А. Зязюн та ін. ; редкол.: В. Ф. Передерій (відп. ред.), В. О. Кудін ... І. А. Зязюн та ін. – К. : Вища шк., 1976. – 207 с.
3. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи: формування і сфери вияву /

- Зязюн І. А. – К. : Вища школа, 1976. – 164 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 4. – 640 с.
 5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1 – 654 с.
 6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 247 с.
 7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3 – 670 с.
 8. Лихачев Б. Т. Педагогика. Курс лекцій : учеб. пособие для студ. пед. учебн. завед. и слушателей ИПК и ФПК. – М. : Прометей, 1992. – 528 с.
 9. С. Русова. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. Кн. 2 / за ред. Є. І. Коваленко ; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – 320 с.
 10. Настюков Г. Народный танец на самодеятельной сцене / Г. Настюков. – Москва : ПРОФИЗДАТ, 1976. – 64 с.
 11. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. Т. 1. Теоретичні проблеми педагогіки ; пер. з рос. А. С. Василенко / К. Д. Ушинський ; за ред. А. І. Пискунова. – К. : Рад. шк., 1983. – 496 с.
 12. Макаренко А. С. Избранные произведения в трех томах : научное издание. Т. 3. Общие проблемы педагогики / А. С. Макаренко ; ред. Н. Д. Ярмаченко. – 2-е изд., испр. – Киев : Радянська школа, 1985. – 592 с.
 13. Роговик Л. Психологія танцю / Роговик Л. – К. : Главник, 2007. – 304 с.
 14. Зайцев Є. В. Основи народно-сценічного танцю / Зайцев Є. В., Колесніченко Ю. В. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 413 с.
 15. Безугла Г. А. Анализ танцевальной и балетной музыки : учеб. пособие / Г. А. Безуглая. – СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2009. – 177 с.